

Prepotreben obrat nazaj – k človeku

Stane Južnič

Identiteta

Zbirka Teorija in praksa, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1993, 399 str.

Knjiga Identiteta je obsežna, kompozicijsko natančno strukturirana razprava, ki se tematsko uvršča v okviru široko interdisciplinarno očitane antropološkega programa, ki ga je Stane Južnič objavil v svoji znani knjigi Politična kultura iz leta 1989. Vendar pisec svoje delo hkrati postavlja tudi v mnogo širši kontekst »antropološkega učnega načrta«, ki je »integralni del raziskovalnega in pedagoškega procesa na Fakulteti za družbene vede«. To ambicioznejšo umestitev avtor v uvodu upravičuje z vsebinsko opredeljenostjo razprave, saj je prepričan, da je vprašanje identitete kot ene najbistvenejših konstituant človekove osebnosti tudi eden temeljnih antropoloških problemov.

Podprta s tako jasnimi argumenti pa knjiga takoj prestopi ozke meje programskega prispevka in postane splošno kulturno, sociološko in filozofsko relevantna.

Razpravljanje o identiteti za avtorja torej ni možno brez opredelitve človeka samega, družbe, v kateri živi, in kulture, ki ji pripada. Prav kultura človeku pomeni medij, skozi katerega se kot razumno bitje »uresničuje, dosega in presega«. Samouresničevanje, ena od potencialnih poti k osmislitvi življenja, se danes kaže kot najzaznavnejša težnja sodobnega človeka. Vendar je pot polna pasti in ovir, ki so še toliko višje in zahrbtnješe, ker si jih človek najpogosteje nastavlja sam. Namesto da bi v svojem iskanju smisla in sreče zaradi izkušenj (zgodovine) napredoval čedalje hitreje in zanesljiveje, se zdi, da stopica na mestu ali celo nazaduje. Ta krizna, zelo dramatična obdobja lahko trajajo neomejeno dolgo in človek lahko v tem času namesto da bi

poglobil vedenje o sebi in o svetu, izgubi še tisto, kar je nekoč morda že imel in na čemer bi moral graditi naprej – svojo identiteto. Knjiga Staneta Južniča govori prav o tem – o nekem (našem!) negotovem, prehodnem obdobju, kjer »tradicionalne vrednote in identitete izginjajo, na njihovo mesto pa stopajo nove«. Naša stvarnost je zaznamovana s paradoksi, največje posledice pa puščajo za seboj zrušene komunikacijske in migracijske pregrade, saj prav neovirana mobilnost povzroča travmatična občutja izkoreninjenosti in neprilagojenosti oziroma izgubo identitete.

Avtor namreč ves čas opozarja, da sta potrebi po ukoreninjenosti in identiteti človeku vrojeni, da brez njiju ne gre. Še več, človek potrebuje tudi različne naidentitete, na primer religijo. Prav zato je tudi mogoče razumeti, da se sodobni človek na enotnost, skorajda že monolitnost sveta, ki jo vpeljujejo razvejena informacijska mreža in drugi tehnološki dosežki, odziva z različnimi, tudi zelo radikalnimi militarističnimi in nacionalističnimi gibanji.

Kljub vsem dosežkom moderne tehnologije človeštvo torej ni nič bolj složno kot včasih. Na različnih koncih sveta številne skupnosti in narodi intenzivno iščejo svojo identiteto. Pri tem ne gre povsod za popolnoma enak cilj: ponekod je bolj aktualno vprašanje etnične oziroma nacionalne identitete, drugod je mnogo bolj zaostren problem religiozne zavesti.

S tem pa že postane jasno, da pojem identitete v Južničevem delu ni prikazan kot enovit in nedeljiv, kot smo ga morda zaznavali do zdaj. Pisec od splošne, univerzalne postavke identitete ves čas prehaja k posameznim in našteje telesno, osebno skupinsko, kulturno etnično in posebej še nacionalno identiteto.

Kot najočitnejši indic vsake identitete, še posebej osebne, je predstavljeno telo. Obenem sta telo in obraz izhodišče za identifikacijo s celotno človeško vrsto ali pa z ožjo skupino, ki ga obdaja. Hkrati z zaznavo lastne edinstvene identitete se v človeku vzbudi potreba, da bi to svojo edinstvenost

uveljavil v združbi, iz katere je izšel. Sploh je socialni milje za posameznika vse življenje izredno pomemben, saj je njegova samopodoba (self-image) neločljivo povezana s podobo, ki jo imajo o njem drugi. Vsi, ki ga obkrožajo, so kakor ogledalo, v katerem se lahko kadarkoli uzre. Istočasno je vsak posameznik tudi del skupine in ogledalo drugim. Skupina je stabilna in svojim članom zagotavlja občutek varnosti in pripadnosti. Svojo celovitost pa nenehno vzdržuje: prek lastnega življenjskega stila, raznih šeg in navad, jezika do pravnega reda in kolektivnega spomina, ki veže generacije drugo na drugo in utrjuje prepričanje o zgodovinski kontinuiteti skupine.

Izredno kompleksna sta tudi problema etnične in nacionalne identitete, ki sta izrazito skupinski. Širši pomen obsega pojem etnične identitete in tudi sicer se zdi etnija splošnejše, ohlapnejše stanje od nacije, saj v nji še ni prave ideološke zavesti o njeni enkratnosti in zgodovinski avtonomiji, so pa etnije vselej potencialni narodi. Kriteriji etničnega in nacionalnega razlikovanja so civilizacijske, kulturne in religiozne narave, zlasti pomembna pa sta jezik in religija, ki sta poleg identitete tudi ključna pojma pričujoče knjige.

Poleg izredne sistematičnosti in pojmovne dorečenosti delo odlikujeta še nenavadna sugestivnost in kontinuiranost pisanja, seveda pa je knjiga tudi zgodovinsko in politično aktualna, saj tudi naše, slovensko iskanje identitete še zdaleč ni pri koncu.

Andrej PINTER

Modeli komuniciranja

Denis Mcquail & Sven Windahl

Communication Models: for the study of mass communication.

Druga izdaja. London, New York: Longman. 1993, 229 + VIII strani.

Študij komunikologije in sorodnih področij je praktično nemogoč, ne da bi pri tem naleteli na Dennisa McQuaila. Status visoko referenčnega avtorja pa si McQuail niti ni priboril s kakšno izjemno prodorno idejo, ampak predvsem s fascinantnimi pregledi nad obstoječo literaturo, ki pokriva in prekriva komunikološko področje, ter s prodorno kategorizacijo posameznih raziskovalnih pristopov h komunikološki problematiki. Njegovi napol antološki (in na drugo pol normativni) pregledi trendov razvoja komunikološke (in komunikoloških) znanosti so enostavno viri, brez katerih ni šlo in še vedno ne gre in ki se jih brez zares pametnega razloga enostavno ne sme spregledati. Tudi drugi avtor, Sven Windahl, je relativno znan na področju antoloških prikazov različnih teoretskih pristopov, predvsem po monografijah, ki jih je pripravil v sodelovanju z Rosengrenom, pa tudi nekaterimi drugimi. Zadnji izdajo soavtorskega projekta McQuaila in Windahla, *Communication Models (CM)*, ki jo imam pred seboj, je v bistvu mogoče razumeti kot komplementarno ali pa vsaj kot dopolnilno branje gotovo najbolj znanemu McQuailovemu delu, *Mass Communication Theory*, ki se je bralcem predstavilo v pogostih izdajah in ponatisih. Ali obratno. Bistven pa je vendarle, po mojem, komplementaren odnos med obema.

Od prve izdaje tega projekta, avtorja sta še vedno ista, bo kmalu že petnajst let in podoba komunikologije se je od tedaj nedvomno spremenila. Temu primerni so, seveda, popravki v tej drugi izdaji, pri čemer so nekateri starejši (z ozirom na prvo izdajo) tokrat izpuščeni, dodani pa so, nič nenavadnega seveda, nekateri novi. Vsaj tako nam zagotavljata avtorja v uvodu, četudi ni povsem pojasnjeno, kako je dopolnjevanje potekalo. Ob branju se namreč zdi, da je gradivo dolgo časa, kakšno leto, dve ali še kakšno več pred izdajo, ležalo v kakšnem predalu. Časovno najnovjša monografska referenca je namreč v CM iz leta 1989, če, seveda, ne štejemo avtoreferenc na Winsdalovo in McQuailo-